

καταρκτικῶς, ὅτι αἱ δυσκολίαι τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἦσαν καὶ εἶναι μεγάλαι, κυρίως διότι δὲν εὐρίσκεται εὐκόλως εἰδικευμένον προσωπικὸν μετ' ἱκανότητος προσαρμογῆς καὶ αἱ μεταφοραὶ πρέπει νὰ γίνωνται ὅλαι διὰ ζῶων ἢ καὶ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, ἐνῶ τὰ ὕλικά, ὡς ἡ ἀσβεστος καὶ ἡ ξυλεία, νὰ ἔρχονται ἐκ Σπάρτης. Ἐπίσης κατὰ τὰς ἐργασίας διεπιστάθη ὅτι πολλαὶ διαφοραὶ ὑπάρχουν εἰς τὰ διάφορα τμήματα τοῦ κάστρου, τόσον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὕλικου ὅσον καὶ τὸν τρόπον τοῦ κτισίματος, χωρὶς νὰ δύναται νὰ λεχθῆ ἂν αἱ διαφοραὶ ὑποδηλοῦν χρονολογικὰς διαφορὰς ἢ ἀπλῶς διαφόρους τεχνίτας. Οὕτω παρὰ τὴν κυρίαν πύλην τὸ ἀσβεστοκονίαμα εἶναι ἰσχυρότερον καὶ χρησιμοποιοῦνται περισσότερα τεμάχια μικρῶν κεράμων εἰς τὸ κτίσιμον, καὶ τὸ τεῖχος ἔχει καὶ ἐξωτερικὸν κονίαμα ἐν εἶδει "πεταχτοῦ", ἐνῶ εἰς τὸ κάτωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσαιτίσεως τμήμα τὸ κτίσιμον μετὰ τὰ 0,10 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας εἶναι ἄνευ ἀσβέστου μετ' ἀπλῆν λάσπην ὡς συνδετικὴν ὕλην καὶ μερικὰ μέτρα νοτιώτερον διὰ λάσπης μετὰ πολλῶν ἀχύρων.

Αἱ ἐργασίαι μας ἔγιναν, διὰ τὸ περιορισμένον τῆς πιστώσεως, μόνον εἰς τὰ περισσότερον κινδυνεύοντα τμήματα τῶν τειχῶν διὰ συνεργείου κτιστῶν ἐκ Μυστρᾶ, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐργασθῆ εἰς ἀναλόγους ἐργασίας, καὶ ἐντοπίων οἱ ὅποιοι ἠργάζοντο εἰς τὰς δευτερευούσας θέσεις ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀρχιτεχνίτου. Τοιοῦτοτρόπως ἐστερεώθη τὸ παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς κεντρικῆς πύλης τμήμα (Πί ν. 141α-β) καὶ ἐν συνεχείᾳ, ὀλίγον βορειότερον, ὁ σχεδὸν ἐτοιμόρροπος πύργος, ὁ στηριζόμενος ἐπὶ βράχου, ἀλλὰ ἔχων δύο σοβαρὰ ρήγματα (Πί ν. 141γ-δ).

Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 25 μέτρων ἀπὸ τῆς αὐτῆς κεντρικῆς πύλης ἐστερεώθη μία γωνία ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁ προμαχὼν καὶ παρουσίαζε ρήγματα. Ἐπίσης δύο τμήματα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ δεξιὰ τῆς κυρίας πύλης, ὅπου εἶχε σχεδὸν καταρρεύσει ὁ τοῖχος στηρίξεως τῆς κλίμακος ἀνόδου πρὸς τὴν στέγην τῆς πύλης (Πί ν. 141ε, ἡ φωτογραφία ἢ ληφθεῖσα μετὰ τὰς ἐργασίας στερεώσεως ἀπέτυχε) καὶ μέγα τμήμα τοῦ παρὰ τὴν κλίμακα τοίχου, (Πί ν. 141ζ', φωτογραφία πρὸ τῆς στερεώσεως). Τὰς μεγαλύτερας ὁμως ζημίας, μετ' ἄμεσον τὸν κίνδυνον καταρρεύσεως τῶν τειχῶν εἰς τμήμα μήκους πλέον τῶν ἐξήκοντα καὶ ὕψους πλέον τῶν δεκαπέντε μέτρων, παρουσίαζεν ἡ ἀριστερὰ τῆς μικρᾶς ἀνατολικῆς καὶ εἰς τὴν θάλασσαν φερούσης πύλης θέσις, ἡ καλουμένη

«Πορτέλο». Ἐδῶ συνεκρατήθη καὶ ἐστερεώθη εἰς τὰ ἐπισημὰ μέρη τὸ τεῖχος καθ' ὅλον τὸ ὕψος του, παρὰ τὰς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίσθησαν (Πί ν. 142α-β), καὶ συνεπληρώθησαν καὶ αἱ ἐν διαλύσει εὐρισκόμεναι ὀδοντωταὶ ἀπολήξεις (Πί ν. 143γ) κατὰ τὰς καλῶς διασφραζόμενας. Ἐν ἄλλο τμήμα, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ἐκινδύνευεν, ἦτο καὶ τὸ κάτωθεν τῆς Παναγίας τῆς Χρυσαιτίσεως εὐρισκόμενον μετὰ τοῦ τετραγώνου διὰ πωρολίθων ἐκτισμένου πύργου, ὁ ὅποιος δὲν συνδέεται ὀργανικῶς μετὰ τῶν τειχῶν καὶ ἴσως ἔχει κατασκευασθῆ ἀργότερον. Ἐδῶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων παρέστη ἀνάγκη ἐξευρέσεως πωρολίθων, διὰ νὰ διατηρηθῆ ὅσον τὸ δυνατόν τὸ ὕλικόν τοῦ πύργου καὶ τοῦτο μόνον διὰ μεγάλων δυσκολιῶν ἐπετεύχθη διὰ συγκεντρώσεως πωρολίθων ἀπὸ διαφόρους ἰδιωτικὰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταρρεύσει. Ἐστερεώθησαν καὶ ἐδῶ, τόσον ὁ πύργος μέχρι τοῦ ὕψους τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψεν τὸ ὕλικόν, ὅσον καὶ μεγάλα τμήματα ἐκατέρωθεν αὐτοῦ καὶ κυρίως τὸ ὑπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσαιτίσεως, τὸ ὁποῖον ἀμφίβολον εἶναι ἂν θὰ διεσφάζετο πέραν τοῦ χειμῶνος (Πί ν. 142γ-δ). Στερεώσεις μικροτέρας κλίμακος ἀνελήφθησαν καὶ εἰς μερικὰς ἄλλας θέσεις, ὅπως εἰς τὴν μικρὰν πύλην (Πί ν. 143α-β), συμπλήρωσις ὀδοντωτῶν ἀπολήξεων (Πί ν. 143δ) τῶν τειχῶν καὶ ὑποθεμελιώσεις εἰς τμήματα τὰ ὁποῖα εἶχον διαβρωθῆ ὑπὸ τῶν κυμάτων.

Ἐννοεῖται ὅτι μόνον ἐλάχιστα ἔγιναν εἰς Μονεμβασίαν καὶ τὰ πολλὰ μένει νὰ γίνων, τόσον εἰς τὸ κάτω Κάστρον, ὅπου ἐπείγει νὰ στερεωθοῦν τὰ ἐτοιμόρροπα τμήματα τῆς νοτιανατολικῆς γωνίας, αἱ καμάραι τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς πύλης καὶ νὰ συμπληρωθοῦν ὅλαι αἱ ὀδοντωταὶ ἀπολήξεις τῶν τειχῶν, διὰ τῶν ὁποίων προφυλάσσονται τὰ τεῖχη καὶ οἱ ἐπισκέπται ἀπὸ τὸν κίνδυνον πτώσεως εἰς τὴν θάλασσαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἄνω, ὅπου μεγάλα τμήματα τῶν τειχῶν ἔχουν ἀποσυντεθῆ καὶ ἄλλα κινδυνεύουν.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Α. ΧΡΗΣΤΟΥ

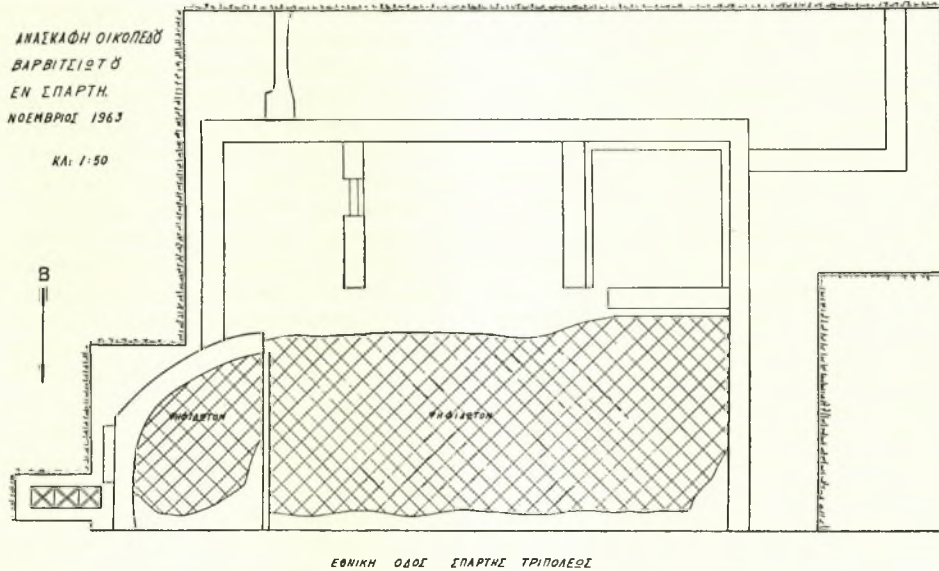
*

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ ΕΝ ΣΠΑΡΤΗ.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1963 διεξήχθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου διαταχθεῖσα δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας Βαρβιτσιώτη, κείμενον παρὰ τὴν ἔξοδον τῆς Σπάρτης καὶ παρὰ τὴν Ἐθνικὴν ὁδὸν Σπάρτης-Τριπόλεως. Ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 1 μ. περίπου τὸ μεγαλύτερον τμήμα ἐνὸς οἰκοδομήματος ἔχοντος τὸ σχῆμα μιᾶς κοσμικῆς Ρωμαϊκῆς Βασιλικῆς. Εἶναι σχήματος ὀρθογωνίου, ὀχι δμῶς ἐπιμήκους, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ κύριος ἄξων αὐτοῦ φέρεται κατὰ πλάτος, ὅπερ

είναι μεγαλύτερον κατά τι του μήκους (Σχ έ δ. 1). Ἀποτελεῖται ἐκ προθαλάμου καὶ μιᾶς κυρίας αἰθούσης, ἥτις πρὸς Α. καταλήγει εἰς ἡμικυκλικὴν προβάλλουσαν κόγχην. Ἡ κυρίως αἰθουσα θὰ ἐχωρίζετο προφανῶς εἰς τρία κλίτη διὰ ξυλίνων διαφραγμάτων ἢ διὰ δύο σειρῶν ξυλίνων κιόνων. Τὸ κεντρικὸν κλίτος ὀρίζεται πάντως καὶ διὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ὅπερ ἐκτείνεται μέχρι τῆς κόγχης, τῆς ὁποίας τὸ δάπεδον διακρίνεται ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ κεντρικοῦ κλίτους διὰ μιᾶς διαχω-

ρικλείουσα τὸ κεντρικὸν τμήμα τῆς παραστάσεως, ὅπερ φέρει πλοχμοειδῆ κοσμήματα. Εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς ὑπάρχει μέγας κύκλος, ὅστις σχηματίζεται ἐξ ἄλληλαλλήλων κυκλικῶν ταινιῶν (Πί ν. 144β). Ὁ ἐναπομένον μικρὸς κυκλικὸς χώρος εἰς τὸ κέντρον φέρει ἓν πτηνόν, πιθανῶτα πελεκάνον. Πτηνά ἐπίσης παρίστανται καὶ εἰς τὰς γωνίας τὰς σχηματιζομένας ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ κύκλου καὶ τοῦ πλαισίου. Τὸ ψηφιδωτὸν τῆς κόγχης εἶναι πολὺ κατεστραμμένον. Ἡ κεν-

Σχ έ δ. 1.

ριστικῆς βαθμίδος ὕψους 0,20 μ. Ἴσως οἱ δύο χώροι, κεντρικοῦ κλίτους καὶ κόγχης, διεχωρίζοντο μέχρι τοῦ προθαλάμου δι' ἑνὸς ξυλίνου διαφράγματος. Τὸ κεντρικὸν κλίτος ἔχει μήκος ἀπὸ τῆς κόγχης μέχρι τοῦ προθαλάμου 17 μ. καὶ σφίζεται εἰς πλάτος 6 μ. Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα αὐτοῦ καθὼς καὶ τὸ Β. κλίτος κατεστράφη κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Σπάρτης-Τριπόλεως.

Ἀμφότερα τὰ ψηφιδωτά, κόγχης καὶ κεντρικοῦ κλίτους, εἶναι σχετικῶς ἀμελοῦς κατασκευῆς με μεγάλας ψηφίδας ἀραιῶς τοποθετημένας, χρώματος λευκοῦ, ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ. Ἀμφότερα εἶναι καθαρῶς διακοσμητικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους σφίζεται ἀρκετὰ καλῶς καὶ φέρει τὴν ἐξῆς παράστασιν: ὑπάρχει πρῶτον ἓν ἐξωτερικὸν πλαίσιον λευκὸν με σειρᾶν φύλλων κισσοῦ. Ἀκολουθεῖ ἄλλη εὐρύτερα ταινία, ἥτις φέρει τετράγωνα ἢ ὀρθογώνια διαμερίσματα ἐναλλάξ πληρούμενα διὰ ῥόμβων, συμπλεκόμενων κύκλων καὶ πτηνῶν (Πί ν. 144α-β). Ἀκολουθεῖ στενὴ ταινία φέρουσα πλοχμόν, πε-

τρικὴ παράστασις περικλείεται ἐντὸς πλαισίου με πλοχμοειδῆς μοτίβον. Μόλις διακρίνονται δύο ἀντιμέτωπα πτηνά καὶ μεταξύ αὐτῶν κλῆμα με καρπούς.

Τὸ Ν. κλίτος τοῦ οἰκοδομήματος ἀνευρέθη ἀκέραιον. Ἐχει πλ. 6 μ. καὶ χωρίζεται ὑπὸ δύο τοίχων διευθύνσεως Β.-Ν. εἰς τρία δωμάτια (Σχ έ δ. 1). Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ τοίχου τοῦ διαχωρίζοντος τὰ δύο πρῶτα ἐξ ἀνατολῶν δωμάτια, εὐρέθη ἄνοιγμα θύρας, τῆς ὁποίας σφίζεται τὸ μαρμάρινον κατώφλιον διαστ. 1.50×0,30 μ. Τὸ τρίτον Δ. δωμάτιον εἶναι τετράγωνον, διαστ. 4×4 μ., χωρίζεται δὲ ἀπὸ τὸ κεντρικὸν κλίτος οὐχὶ διὰ ξυλίνου διαφράγματος, ὡς τὰ ἕτερα δύο δωμάτια, ἀλλὰ διὰ τοίχου, ὅστις ἀπεκαλύφθη εἰς ὕψος 0,10 μ. Οἱ τρεῖς ἐκ τῶν τοίχων τοῦ παρόντος δωματίου, ἦτοι ὁ Α., ὁ Ν. καὶ ὁ Δ. φέρουν ἐσωτερικῶς καὶ εἰς ὕψος 0,10 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου θρανίον πλ. 0,20 μ., ἴσως διὰ τὴν τοποθέτησιν σκευῶν ἢ εἰδωλίων.

Τὸ δάπεδον τοῦ Ν. κλίτους δὲν φέρει ψηφιδωτόν, ἀλλ' ἦτο ἐστρωμένον διὰ πηλίνων πλακῶν,

ἐξ ὧν τινες σφάζονται ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν των. Πέραν τοῦ Ν. κλίτους εὐρίσκονται καὶ ἕτερα δωμάτια, προσκτίσματα πιθανῶς τοῦ οἰκοδομήματος, ὡς δεικνύουν δύο τοῖχοι μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., ἐκκινούντες ἀπὸ τὸ Δ. καὶ Α. ἄκρον τοῦ Ν. τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος καὶ οἵτινες ἀπεκαλύφθησαν εἰς μῆκος 2 μ. μόνον.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τοίχων τοῦ ὡς ἄνω κτηρίου ἐγένετο χρῆσις διαφόρων λίθων καὶ πλίνθων, ὡς καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν προγενεστέρας ἐποχῆς, ὡς συνδετικὴ δὲ ὕλη ἐχρησιμοποιήθη κονίαμα ἀσβέστου περιέχον μικρὰ ἐρυθρὰ σωματίδια (κορασάνι). Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῶν περισσοτέρων διετηρήθησαν τμήματα κεχρωσμένου κονιάματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἐπικεχρισμένοι. Ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς δομῆς τῶν τοίχων, τοῦ σχεδίου γενικῶς, τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων καὶ τῆς πλειονότητος τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων τὸ παρὸν οἰκοδόμημα δύνανται νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸν 4ον αἰ. μ.Χ. Εἶναι προφανές ὅτι κατεστράφη βιαίως λόγῳ ἐπιδρομῆς ἢ σεισμοῦ, διότι εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ δαπέδου εὐρέθησαν ἴχνη πυρᾶς. Ἄρκετὰ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων φέρουν ἐπίσης ἴχνη καύσεως, οἱ δὲ τοῖχοι εἶναι τελείως κατεστραμμένοι, οἱ περισσότεροι μέχρι τῶν θεμελίων. Ὁ καλύτερον σφζόμενος τοῖχος εἶναι ὁ Ν. τοῖχος τοῦ οἰκοδομήματος, ὅστις ἐσώθη εἰς ὕψος 0,50 μ.

Ἐσωτερικῶς τῆς κόγχης, εἰς ἀπόστασιν 0,40 μ. καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἄξονα αὐτῆς, εὐρέθη τάφος διευθύνσεως Δ.-Α., ἐκτισμένος διὰ πλίνθων καὶ κεραμοσκεπῆς, ρωμαϊκῶν χρόνων, διαστ. 2×0,57×0,35 μ. (Π ἰ ν. 144γ). Περιεῖχε τὰ ὀστᾶ νηπίου καὶ ἦτο ἀκτέριστος. Γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ἐὰν ὁ παρὰν τάφος ἔχη σχέσιν μετὰ τοῦ οἰκοδομήματος λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἄλλος ἐπίσης τάφος, παρόμοιος τοῦ ἀνωτέρω, εὐρέθη παραπλευρῶς τῆς κόγχης κατεστραμμένος κατὰ τὸ ἡμισυ, ἔνεκα τῆς ἀνεγέρσεως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τοίχου τῆς κόγχης. Εἶναι πιθανὸν οἱ δύο οὗτοι τάφοι νὰ μὴ ἔχουν σχέσιν μετὰ τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ νὰ ἀνήκουν εἰς μίαν συστάδα τάφων προγενεστέρων τούτου.

Προβληματικὸν παραμένει ἐὰν τὸ ἐν λόγῳ οἰκοδόμημα ἦτο χριστιανικὸ ἢ εἰδωλολατρικὸν χαρακτήρος. Δεδομένου ὅτι οὐδὲν χριστιανικὸν σύμβολον ἀνευρέθη καὶ ὅτι τὰ θέματα τῶν ψηφιδωτῶν δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς σαφῶς χριστιανικά, εἶναι πιθανώτερον ὅτι τὸ ἀνευρεθὲν οἰκοδόμημα εἶναι μᾶλλον εἰδωλολατρικόν, ἐν κοσμικὸν κτίσμα τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ

ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ Ο. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ ΕΝ ΣΠΑΡΤΗ

Περιορισμένης ἐκτάσεως δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ διεξήχθη κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ὁ. Παρασκευοπούλου. Τοῦτο κεῖται νοτιῶς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Ὁθωνος μέχρι τοῦ ὕψους τῆς δυτικῆς εἰσόδου τοῦ Σταδίου τῆς πόλεως.

Διὰ τῶν γενομένων τομῶν ἠρυνήθη μόνον τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ οἰκοπέδου. Κτηριακῶς ἐπεσημάνθησαν εὐτελεῖς τοῖχοι ρωμαϊκῶν χρόνων εἰς κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Νεωτέρων χρόνων θεμέλιον ἔχει διάφορον, ἦτοι ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ. κατεύθυνσιν. Εἰς βάθος 2,40 μ. εὐρέθη τάφος ἐκτισμένος διὰ πλίνθων, ἀκτέριστος.

Στρωματογραφικῶς ὁ ἐρευνηθεὶς χώρος ἐνεφανίσθη ὡς ἐξῆς:

Ἀμέσως ὑπὸ τὰ ἐπιφανειακά χρώματα καὶ μέχρι βάθους 0,85 μ. ἐσημειώθη κατὰ τόπους πτωχὸν βυζαντινὸν στρώμα ὀστράκων ἐσμαλτωμένων πινακίων. Ὑπ' αὐτὸ καὶ μέχρι τοῦ στερεοῦ δδάφους, τὸ ὁποῖον εὐρέθη εἰς βάθος 2 - 2,60 μ. καὶ κατὰ σταθεράν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. κλίσιν 0,60 μ. ἐπὶ ἐκτάσεως 12 μ., τετραγαμῶνον στρώμα κεραμικῶν λειψάνων καλύπτει μακρὰν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων μέχρι τοῦ Γ' μ.Χ. αἰ. Τοῦτο παρουσιάζεται πλουσιώτερον εἰς τὰς τομὰς τῆς ἀνατολικῆς, ἦτοι τῆς πρὸς τὸ Στάδιον πλευρᾶς τοῦ οἰκοπέδου. Παρὰ τὴν ἀνάμειξιν τῆς κεραμικῆς δύνανται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἀπὸ 1,20 - 1,70 μ. περίπου ἀφθονοῦν τὰ ρωμαϊκά δειγμάτια, ἐνῶ τὰ ἑλληνιστικά μετ' ὀλίγων κλασσικῶν καὶ ἐλαχίστων ἀρχαϊκῶν καὶ γεωμετρικῶν ἐντοπίζονται ἀπὸ 1,70 - 2,50 μ.

Ἡ ταραχὴ τοῦ στρώματος ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὸν πρώϊμον Γ' μ.Χ. αἰ. θεμελίωσιν τῶν ἀνωτέρω κτισμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκει καὶ ὁ τοῖχος τῆς ΒΑ. τομῆς. Παρ' αὐτὸν εὐρέθησαν τρεῖς κατὰ τὸ ἡμισυ σφζόμενοι πίθοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς περιεῖχε μέγαν ἀριθμὸν πηλίνων λύχνων. Ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ νομίσματος τῆς Ἰουλίας Δόμνας χρονολογεῖται τὸ κτίσμα ἐντὸς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Γ' αἰ. μ.Χ. Ἡ διὰ πυρὸς καταστροφὴ τούτου δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετος πρὸς τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἐρούλων (267 μ.Χ.).

Συμπληρωματικῶς ἀναφέρομεν ὅτι οἱ ἀνωτέρω λύχνοι, διακόσιοι (200) περίπου τὸν ἀριθμὸν, εὐρέθησαν ἀποθηκευμένοι ἐντὸς τοῦ πίθου ὁμοῦ μεθ' ἰκανῆς ποσότητος ἀπηνθηρακωμένου σπόρου λαθύρου¹ (lathyrus). Ἐντὸς χαλκίνης χύτρας εὐ-

1. Τὸ εἶδος δὲν προσδιορίζεται ἐπακριβῶς. Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ *L. Cicera* ἢ τοῦ *L. Sativus*, βλ. Π.Γ. Γενναῖου, Φυτολογικὸν Λεξικὸν λ. λάθυρος.

Σπάρτη. Ἀνασκαφή οἰκοπέδου Βερβιτισιώτη: α - β. Τμήματα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, γ. Ρωμαϊκός, κεραμοσκεπής τάφος Α. τῆς ἀψίδος τοῦ κοσμητικοῦ κτίσματος

Κ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ